

MEDEDELINGEN

Nederlandse Geologische Vereniging
Bijlage van Grondboor & Hamer nr. 3/4 - 2009
Kopij voor de 'Mededelingen' van 2009 nr 5 kan
vóór 7 september 2009 worden gezonden aan de
secretaris van de NGV, Bongerd 180, 8212 BK Lelystad,
paulvanolm@hotmail.com

VAN DE BESTUURSTAFEL

Een nieuwe penningmeester!

Het is gelukt! We hebben een nieuwe penningmeester. De deelnemers aan de laatste ledenvergadering zijn unaniem akkoord gegaan met de kandidatuur van Jelle Talma als NGV bestuurslid. Het bestuur heeft ondertussen de functie van penningmeester aan hem toebedeeld. Omdat er nog wat formele procedurezaken (inschrijving Kamer van Koophandel, overschrijving girorekening, etc.) moeten worden afgewerkt, zal het nog even duren voor Jelle zijn functie volledig kan waarnemen. We hopen echter dat omstreeks begin augustus alles overgedragen is. Zie voor zijn adresgegevens achterin Grondboor & Hamer.

En nu de andere vacatures nog!

We zijn nog steeds dringend op zoek naar iemand voor de ledenadministratie en naar een (toekomstig) opvolger voor de huidige PR functionaris. Wie is bereid zich in te zetten?

Professionele ondersteuning

Het bestuur van een geologische amateurvereniging (wat de NGV nog steeds is!) wordt soms met vraagstukken geconfronteerd waarbij het advies van een of meerdere 'professionals' zeer welkom is. Naast adviezen door de leden van de bij de redactiegegevens genoemde 'commissie van advies' (prof. dr. G.J. Boekschoten, prof. dr. J.E. van Hinte en prof.dr. J.H.F. Kerp) is het bestuur in het verleden regelmatig geadviseerd door prof. dr. Tom van Loon en dr. René Fraaye. Zo zijn bijvoorbeeld vele via e-mail binnenvallende vragen door een van beide heren beantwoord. Dit gebeurde tot nu toe nogal op de achtergrond! Omdat het bestuur het werk van de eerder genoemde heren zeer waardeert is tijdens de ledenvergadering voorgesteld om in de toekomst meer aandacht te besteden aan het werk van deze adviseurs. Het bestuur heeft toegezegd om, in goed overleg met deze adviseurs, nadere invulling te geven aan dat voorstel. We komen hierop terug zodra een en ander nader uitgewerkt is.

THEMADAGEN 2008

Zaterdag 26 september. Onderwerp 'ertsen'

Een fascinerend onderwerp. Er is nog ruimte voor een lezing en/of een tafelpresentatie. Doe een keer mee!

Zaterdag 21 november. Onderwerp 'zee-egels'

In september 2006 hielden we al een zeer succesvolle themadag over dit onderwerp. Vele deelnemers waren toen van mening dat we deze dag zeker moesten herhalen. We zijn nu al weer drie jaar verder. En dus doen we het weer!

Uw aanmelding voor een lezing of een tafelpresentatie is van harte welkom bij Joost Vermeë. Kijk voor de laatste informatie op www.geologischevereniging.nl

CURSUS 'GESTEENTEDETERMINATIE'

De eerstvolgende cursus zal worden gehouden op de zaterdagen 7, 14, 28 november en 12 december. Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar. Snel aanmelden dus!

Inhoud:

Tijdens de cursus wordt ingegaan op de textuur en de mineralogie van gesteenten; deze worden bepaald door de ontstaanswijze van de gesteenten. De naamgeving van de gesteenten is dan ook gebaseerd op de ontstaanswijze. Door goed op de textuur van het gesteente te letten is vaak al zichtbaar tot welke hoofdgroep het gesteente behoort, of het m.a.w. een magmatisch, een sedimentair of een metamorf gesteente is. Soms is de naam van het gesteente dan al duidelijk, soms moet in detail naar de mineraalinhoud gekeken worden om tot een definitieve naam te komen. Vandaar dat tijdens de cursus ook tijd wordt besteed aan het herkennen van de belangrijkste gesteentevormende mineralen. Doel van de cursus is dat de cursisten na afloop de belangrijkste gesteenten van een naam kunnen voorzien. Voor wie zich verder wil verdiepen in zwerfstenen is deze cursus een goede basis.

Deelnemers:

Aantal deelnemers: minimaal 12, maximaal 16.
Voorkennis: geen.

Toelatingsvoorwaarde: lid zijn van de NGV of van GEA.

Kosten: € 70,-

Cursusplaats/docente: de cursus wordt gegeven door: drs. Maaike van Tooren in het gebouw van TNO Bouw en Ondergrond, Princetonlaan 6, Universiteitscentrum De Uithof, Utrecht.

Aanmelding:

Aanmeldingen bij voorkeur via e-mail naar Joost Vermeë, Kwaadeindstraat 75, 5041 JK Tilburg.
E-mail: jvermee@xs4all.nl

Zodra nadere bijzonderheden van de cursus bekend zijn (omstreeks midden september), ontvang je persoonlijk bericht! Pas daarna word je aanmelding definitief en betaal je het cursusgeld.

GEOLOGISCHE CURSUSSEN EN EXCURSIES

Van Geo-Training & Travel door geoloog Tom Reijers

Cursus: Introductie in de Geologie deel 1. Zes bijeenkomsten van 2½ uur geven een inleiding in de plaats van de geologie tussen de andere natuurwetenschappen, het ontstaan van geologie als zelfstandige wetenschap, fundamentele geologische wetten, processen en kringlopen, soorten gesteenten en hun vorming en wat er uit "gelezen" kan worden. Dit alles is samengevat in een syllabus van 110 pagina's, en wordt afgewisseld met oefeningen.

Deze cursus wordt gegeven voor HOVO (= Seniorenacademie) Groningen in de locatie Emmen (Stenden Hogeschool, Van Schaikweg 94, Emmen), op dinsdagmiddag 13 oktober t/m dinsdagmiddag 17 november 2009. Aanmelden en nadere inlichtingen bij: 'Seniorenacademie Groningen'. Postbus 72, 9700 AB Groningen tel. 050 363 65 97.

Cursus: Landschapskunde voor reizigers. Zes bijeenkomsten van 2¼ uur behandelen de verschillende soorten Europese landschappen waar kieskeurige reizigers meer van willen weten, de plaattektonische vorming van Europa, gebergten in soorten en maten in ruimte en tijd, bekkens en ander reliëfelementen en tenslotte cultuurlandschappen. Dit alles is samengevat in een syllabus van 90 pagina's. Deze cursus wordt gegeven voor HOVO (= Seniorenacademie) Fryslân aan de Noordelijke Hogeschool te Leeuwarden, Tesselschadestraat 12, op donderdagmiddag 15 oktober t/m donderdagmiddag 26 november 2009. Voor details en inschrijven bij 'Seniorenacademie Fryslân', Postbus 1080 CB Leeuwarden tel. 058 2511301 b.g.g. 058 2511288.

Bij deze cursussen hoort een driedaagse excursie naar de Ardennen van vrijdag 30 oktober t/m zondag 1 november 2010. Details op www.marcopoloreizen.nl/ardennen.

Tom Reijers geeft regelmatig lezingen over een groot aantal geologische, archeologische en geschiedkundige onderwerpen door heel Nederland. Voor informatie en afspraken tjareijers@hetnet.nl

GEOREIZEN

Goudpannen: Das Rheingold: -vrijdag 28 augustus 2009: Leer zelf goudpannen aan de Rijn in de zandgroeve bij Xanten. Het Rijnzand bevat allerlei zware mineralen en af en toe een vlok goud! Onder leiding van een ervaren goudpanner kunt u uw eigen goud vinden. Leiding geoloog Simon Vriend of geoloog Rein van Enk.

Schokland - zaterdag 10 oktober 2009: Zelfs het vlakke Flevoland heeft geologische hoogtespunten. De voormalige eilanden Urk en Schokland met hun keileem en zwerfstenen uit de ijstijd zijn een bezoek meer dan waard. In het Urker bos ligt het geologisch reservaat 'P. van der Lijn':

een uniek eindmorene -landschap. Op Schokland vinden we in de gesteentetuin van het Flevolandschap maar liefst 18 groepen grote zwerfstenen. Het beroemde kerkje met de pastorie in de Middelbuurt van Schokland heeft een prachtige archeologische en geologische expositie. Ook worden hier de stenencollecties van de zwerfsteenpioniers Van der Lijn en Boelens bewaard. Heel Schokland is door de UNESCO tot werelderfgoed uitgeroepen. Geograaf Paul van Olm neemt u mee op deze unieke combinatie van geologische en archeologische verrassingen in een -voor veel Nederlanders- onverwacht prachtig landschap.

Sicilië - vulkanen en archeologie (11-20 september 2009)

Geoloog Pim van Wamel leidt u rond op de beroemde vulkanen Etna, Vulcano en Lipari, terwijl archeologe Thea Heres u de archeologische hoogtespunten van de klassieken laat zien. Deze reis wordt in samenwerking met Academische Reizen uitgevoerd.

Canarische eilanden - telescopen op vulkanen (La Palma en Tenerife) 14-23 oktober 2009

Onder leiding van astronoom Robert Wielinga gaan we bij de grote internationale astronomische observatoria op deze eilanden zelf waarnemen. Op deze reis krijg je weinig slaap, want overdag worden de vulkanen in flinke wandelingen onder leiding van geoloog Jack Lanting verkend!

Massif Central: een half Gigajaar Auvergne - 6-13 september onder leiding van Simon Vriend en Bertil van Os.

Hoewel deze excursie vrij diep op de geologie van het gebied ingaat, is ze tevens zeer geschikt voor degenen die geen geologische voorkennis hebben. De Auvergne is niet alleen landschappelijk en cultureel een fraai gebied, ook geologisch heeft het veel te bieden. Tijdens deze korte excursie krijgt U een mix van deze drie facetten aangeboden.

Voor nadere informatie en aanmelding zie de internetsite van Georeizen: www.georeizen.nl

SAHARA TRAVEL

Oproep voor een reis in Algerije van Tamanrasset naar Djanet

Van Tassili d'Hoggar naar Tassili N'Ajjer 15 dagen waarvan 3 wandeldagen (14-28 november 2009)

Deze reis brengt u diep in de Centrale Sahara, één van de meest mooie woestijnen ter wereld. Het is uw kans om Zuidelijk Algerije van Tamanrasset tot aan Djanet in zijn volledig en meest gevarieerde aspecten te ontdekken. Via het mythische Assekrem, leiden wij u naar het zuiden, naar Tassili Hoggar, een prachtige combinatie van bijzonder gevormd zandsteen en rotsen. Wij doorkruisen mooie plaatsen waaronder Ghessour, in Akachaker, Tagrera, Tahaggart, en Youf Ehaket.

De reis gaat verder naar Tassili N'Ajjer en de grote Honag Wadi naar Djanet, een kleine witte oase onderaan het plateau.

We beklimmen de top van de spectaculaire Tassili N'Ajjer en bekijken de oude rotsschilderingen van Tamrit en Safar. Op deze tochten reizen we samen met de Tuareg door zeer gevarieerde landschappen.

De bedoeling is met minimaal acht deelnemers op reis te gaan. De reis wordt geleid door lokale gidsen en Marcel Rompelman zal meegaan als begeleider om meer over de geologie van het gebied te vertellen. Vertrek 14 november 2009.

Wilt u meer informatie over deze reis, bezoek dan de website (www.saharatravel.nl) of neem contact op met Marcel Rompelman, Gombertstraat 150, 8031 MD Zwolle, tel.: 038 420 28 69, 06 53 70 24 50.

NIEUWS VAN DE AFDELINGEN

Afdeling Limburg

IN MEMORIAM P.J. (SJEUF) FELDER

P.J. (Sjeuf) Felder

Ons aller Sjeuf Felder is er niet meer. We wisten dat hij ernstig leed onder het verslechteren van zijn gezondheid en dat met name zijn ademhaling hem danig parten speelde. Steeds vaker moest hij naar het ziekenhuis. Enkele maanden geleden vertelde hij nog trots dat in elk geval zijn hart, dat zwaar werk moest leveren, nog in orde was. Maar zonder die lichamelijke perikelen was Sjeuf tot in zijn laatste dagen de drukke en actieve, gepassioneerde verteller. Vaak, heel vaak was ik vorig jaar bij hem thuis om te spreken over de inhoud van het boek *Het Fenomeen Felder*, het jubileumboek naar aanleiding van "60 jaar Afdeling Limburg". Stof was er voor minstens nog een of zelfs meerdere boeken. Hij gaf zich dan helemaal, breed uitmetend, met een ijzeren geheugen, je zou vergeten dat de man de 81 was gepasseerd. Met zijn ontwapenende humor en relativiseringsvermogen, maar ook zijn strengheid daar waar het de juiste feiten betrof. Voor zichzelf speelde hij dan hardop de film terug van de gebeurtenissen van de afgelopen decennia. Als je geen diepe interesse en vooral veel geduld meebracht, kon je beter niet bij hem komen. We zullen hem zeer missen, niet meer even bellen om te vragen hoe dat en dat geologisch ook al weer in elkaar stak. De afspraak was dat hij in de zomer een keer naar mij thuis zou komen, ik zou hem dan halen met zijn vrouw Lena, om gezellig in de tuin nog eens na te "klassioneren" over het boek, het symposium en de media-aandacht

daarmee verbonden. Het mag niet zo zijn. In minder dan 5 maanden verliezen wij beide gebroeders Felder, Werner stierf op 78-jarige leeftijd enkele dagen na het verschijnen van het boek 'Het Fenomeen Felder'. Op 22 mei 2009 moesten wij ook afscheid nemen van zijn broer Sjeuf. De geologische wereld in Limburg en ver daarbuiten zal niet meer dezelfde zijn. Wij zullen echter met trots in hun voetsporen verder treden.

Dr. Ir. Wiel Schins, voorzitter Afdeling Limburg

Tentoonstelling Maastricht

Het Natuurhistorisch Museum te Maastricht heeft de originele *Mosasaurus hoffmanni* naar Maastricht weten te krijgen voor een tijdelijke tentoonstelling ter gelegenheid van het Darwinjaar. Deze schedel werd in 1770 in de St. Pietersberg gevonden. Dit fossiel is van zeer grote waarde, omdat de bestudering ervan door Georges Cuvier aantoonde, dat er in vroegere tijden diersoorten hadden bestaan, die inmiddels uitgestorven waren. Een voor die tijd revolutionair idee. Nog tot 21 juni te bewonderen. Voor meer informatie zie: <http://www.nhmmaastricht.nl/nederlands/exposities/darwin/index.html>

Programma

In juli en augustus zijn er geen lezingen. In september starten we weer met een geologische film over het ontstaan van Europa en het bespreken van vakantievondsten.

De komende excursies:

Zaterdag 25 Juli

Excursie naar het steenstort van de Laura te Eigelshoven

Zaterdag 8 Augustus

Excursie naar de ENCI te Maastricht

Zaterdag 22 Augustus

Excursie naar zand- en grindgroeve "De Groot" te Landgraaf

Data en nadere gegevens over de lezingen en excursies van de afdeling Limburg worden in het eerste nummer van ons tijdschrift 'Sprekende Bodem' gepubliceerd of kunnen op de website van de NGV Afdeling Limburg (<http://www.geologischevereniging.nl/afdelingen/limburg/>) ingezien worden.

Afdeling Zwolle e.o.

Terugblik

Harrie Wolters uit Ekehaar hield op 24 april 2009 een powerpoint presentatie over zijn (geologische) vakanties. Aan bod kwamen Fakse, Öland, Gotland en Lesbos. Velen van de aanwezigen waren wel op de hoogte van de vondstmogelijkheden van de eerste drie plaatsen en werden nog weer eens verlekkerd met de getoonde vondsten op de tafel en als plaatje. Lesbos is een ander verhaal. Wat velen niet weten is, dat op meer dan de helft van dit twee na grootste eiland van Griekenland fossiel hout is te 'vinden'. Harrie liet fossiele bomen zien van meer dan 20 meter lang. De plaatjes van de fossiele Sequoia waren indrukwekkend. Fossiel hout lag niet op de tafel, want meenemen is ten strengste verboden. Op 8 mei 2009 verzorgde ons eigen lid, Marcel Rompelman, een powerpointpresentatie over zijn reis dwars door Noord-Engeland. Zijn reis ging van Robin Hoods Bay, aan de voet van een honderd meter hoge klinkust, aan de Noordzee naar St. Bees-Head aan de Ierse Zee.

Volgens Engelse traditie werd bij aanvang van de tocht één voet in de Noordzee gedompeld en aan het eind de andere voet in de Ierse Zee. Tijdens zijn lezing besteedde Marcel aandacht aan de geologie, de cultuur en het industrieel erfgoed van dit gebied.

Programma

De bijeenkomsten vinden maandelijks plaats van september tot en met mei in de Eli Heimanszaal van het Ecodrome te Zwolle, Willemsvaart 19. De zaal is om 19.30 uur open en de lezingen beginnen om 20.00 uur.

Slijpplaatjes - 11 september 2009 zal de heer J.C. de Kruyk uit Leerdam een lezing verzorgen over slijpplaatjes. Hans is een fenomeen op het gebied van slijpplaatjes en voorziet menigeen van deze plaatjes om een gesteente of fossiel goed te kunnen determineren. Hij zal o.a. laten zien dat er een methode bestaat waardoor ook een amateur met betrekkelijk eenvoudige hulpmiddelen handmatig een slijpplaatje kan maken.

Australië - 9 oktober 2009 neemt de heer P. Vierbergen uit Haarlem ons mee op een rondje West-Australië. Hoewel er beter kan worden gesproken van een ronde, want de reis is 13.000 kilometer lang. Diverse geologische attracties, zoals de Pinnacles, Stromatolieten en de immense zoutvlakke (Lake Eyre) komen wij tegen op deze reis. Uiteraard zal ook Opaal niet ontbreken in de lezing.

Tibet en Nepal - 13 november 2009 zal ons eigen lid, Bauke Terpstra, ons deelgenoot maken van zijn vijf weken durende trektocht door Tibet en Nepal. Hierbij zal hij naast de geologie ook aandacht besteden aan de cultuur en het landschap.

AFDELIG TWENTE

Terugblik

Archeologie – dinsdag 17 maart 2009

Wij ontvingen Suzanne Wentink, provinciaal archeoloog van de provincie Overijssel. Archeologie is natuurlijk wel erg recent in onze optiek, maar op zoek naar mineralen, fossielen en zwerfstenen kunnen we evengoed ook menselijke artefacten aantreffen, zoals b.v. potscherven en zelfs vuurstenen gereedschap.

De oudste vondsten, vuistbijlen e.d. van Neanderthalers, dateren uit het Midden-Paleolithicum (125.000-40.000 jaar geleden). *Homo sapiens* verscheen hier 35.000 YA tijdens een relatief wat warmere periode in de laatste ijstijd, warmte die overigens niet lang duurde, want van 30.000 tot 15.000 YA is hier geen bewoning bekend. Hierna knapte het weer op en uit het Laat-Paleolithicum zijn vrij veel vuurstenen artefacten gevonden van verschillende jager-verzamelaar culturen.

Toen de ijstijd definitief ten einde kwam, in het Mesolithicum, 8800-4900 v.Chr., nam de bewoning toe, echter nog steeds in de vorm van jager-verzamelaars. Pas in het vroeg neolithicum, 4900-3400 v.Chr., vond overgang naar landbouw plaats (Swifterbandcultuur, aardewerk) en deze trend werd in het Midden-Neolithicum, 3400-2000 v.Chr., voortgezet. (diverse 'beker' culturen, genoemd naar hun aardewerk).

De Bronstijd, 2000-800 v.Chr., leverde nog veel meer vondsten op, grafheuvels, nederzettingen, urnenvelden. In de IJzertijd, 800-12 v.Chr. nam de bevolkingsdichtheid sterk toe met als gevolg ontginning, nederzettingen en boerderijen, dus zeer veel vindplaatsen. Via de Romeinse

tijd en de middeleeuwen belanden we tenslotte bij de Overijsselse Havezaten, maar dan zijn we al bij onze betovergrootouders....

Plaattektoniek, ouderdomsbepaling en klimaat – dinsdag 21 april 2009

De lezing van april werd verzorgd door Dr. Jan Lambert, directeur van het Geologisch Museum Hofland in Laren en ging over de grootste omwenteling in de geologie van de laatste honderd jaar, nl. de plaattektoniek met hieraan gekoppeld de bepaling van de ouderdom van de aarde en het klimaat in het verleden.

Het duurde tot de jaren zestig van de vorige eeuw tot het oorspronkelijke idee van de 'schuivende continenten' van Alfred Wegener (Duitse meteoroloog 1880-1930), in de wetenschappelijke wereld ingang vond als de 'platentektoniek', toen de bewijzen waarnaar Wegener tevergeefs had gezocht elkaar snel opvolgden.

Met fraaie illustraties werden deze bewijzen getoond, alsmede de verklaring die de platentektoniek geeft voor tal van tot op dat moment onverklaarbare zaken, zoals b.v. het voorkomen van dezelfde fossielen op verschillende, ver van elkaar gelegen continenten en het vinden van tropische flora- en faunaresten op Antarctica. Met een overzicht van de diverse ouderdomsbepalingen werd de leeftijd van onze planeet nogmaals onderstreept.

Slotavond dinsdag 19 mei 2009

Onze slotavond bestond uit een wandeling op het nabij Enschede gelegen landgoed Hof Espelo, dat in bezit is van 'Landschap Overijssel'. Een gids toonde ons hoe er wordt gewerkt aan reconstructie van oorspronkelijke stukken landschap zoals heideveldjes en natuurlijke waterlopen. Met koffie en koek beëindigden we het seizoen.

Programma

Dinsdag 15 september: (Vakantie)vondstenavond. Recente vondsten en 'vraagstukken' kunnen worden meegebracht en getoond. Ook interessante boeken zijn welkom. Deze avond ook weer een ouderwetse verloting.

Zondag 11 oktober: Najaarsexcursie naar groeve Teutonia bij Hannover.

Dinsdag 20 oktober: dr Henk Kombrink, geoloog bij de 'Geological Survey of the Netherlands', het voormalige TNO-NITG, houdt een voordracht over 'Het Carboon in Nederland, een koraalberg onder Frieland' het onderwerp van zijn proefschrift uit 2008.

Dinsdag 17 november: Het tegenbezoek van de afdeling Winterswijk. Henk Oosterink over het Thüringerwoud, het beboste en ook fossielrijke middelgebergte in Midden-Duitsland.

Dinsdag 15 december: Ter afsluiting van het Darwinjaar komt Hans Steur, wie kent hem niet, ons vertellen over de nieuwste ontwikkelingen m.b.t. het evolutieproces.

Locatie lezingen: Museum Twentse Welle, Het Roozendaal 11, 7523 XG, Enschede. Aanvang: 19.30 uur.